

Umeå under omdaning

En analys av Umeås
planerade framtid

Kopimi Kopiera fritt!
Allt åt Alla Umeå
maj 2012

Allt åt Alla Umeå är en del av *Förbundet Allt åt alla*.

webbplats: www.alltatalla.com/umea
mejladress: umea@alltatalla.com

Umeå under omdaning

Få Umebor kan undgå att Umeå står i startgroparna för ett av de hittills största epokskiftena i stadens historia. Men hur hänger hotellbyggen, kulturhus, undanträngda offentliga verksamheter och nya epitet samman? I denna rapport granskar vi Umeås pågående stadsomvandling på djupet genom en ordentlig analys av översiktsplaner, artiklar, marknadsföring och uttalanden från lokala politiker, och frågar oss hur vi kan hitta alternativa utvecklingsstrategier, som hör samman invånarnas behov snarare än kraven från ett flyktigt kapitalflöde.

De senaste åren har det största stadsomvandlingsprojektet i Umeås historia inletts. Umeå har bland annat ansökt och utsetts till kulturhuvudstad i EU år 2014, satt upp som mål att bli 200 000 invånare till år 2050 och påbörjat flera stora byggprojekt i stadens centrum. Dessa projekt kan först tyckas helt fristående från varandra, men de binds samman av en gemensam vision om stadens utveckling – en vision som utgör ett tydligt brott mot Umeås tidigare stadsplanering.

Detta skifte som vi nu ser i Umeå påbörjades i USA under 1970- och 80-talen. Kulturgeografen David Harvey har i sin artikel *From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism*¹ försökt analysera och ge en övergripande bild av denna förändring. Han beskriver hur det politiska styret av städer under 60-talet främst gick ut på att se till de behov som invånarna i staden hade. Detta sätt att styra städer understöddes, eller kanske tvingades fram, av olika protestgrupper i staden som miljögrupper

och kvartersgrupper. Under 70-talet och 80-talet skedde dock en nedgång i antalet protestgrupper och samtidigt påbörjades en förändring av målen för stadsplaneringen. Från att ha utgått från invånarnas behov började städer istället styras utifrån målet att i första hand konkurrera med andra städer. Vad som främst konkurrerades om var ekonomiska investeringar och konsumtionskraft. Därigenom följde ett starkt fokus på att locka turister och få köpstarka grupper att bosätta sig i staden. Harvey benämner det som ett skifte från storskalig planering till entreprenörskap.

En prestigefylld utveckling

Harvey gör tre påståenden kring vad som är typiskt för den nya entreprenörstaden. För det första menar han att vi kan se ett ökat samarbete mellan det privata och det offentliga. Tidigare skedde inte sådana samarbeten då det lokala styret var tvunget att se till de lokala invånarnas krav då olika former av kamper och protester var

1 David Harveys klassiska text *From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism* från 1989, som denna analys på många sätt har sin utgångspunkt i, finns översatt i en förkortad version till svenska. Våra referenser följer alltså den engelska, längre versionen, men för er som

vill läsa texten på svenska återfinns den under titeln *Från storskalig planering till entreprenörskap: den lokala styrningens förändringar under senkapitalismen* i artikelsamlingen *Ojämlikhetens nya geografi* utgiven 2011 av Bokförlaget Atlas och tidskriften Fronesis.

utbredda. Hans andra påstående är att formen för den privat-offentliga samverkan har tagit formen av entreprenörprojekt. Det entreprenörmässiga i samarbetet är det riskfyllda i dessa ofta högst spekulativa projekt, och i regel tar det offentliga de stora riskerna (Harvey, sid 7).

Detta är en väldigt precis beskrivning av det kulturhusprojekt, den så kallade Kulturväven, som nu satts igång vid älven. Projektet är ett samarbete mellan Umeå kommun (det offentliga) och fastighetsbolaget Balticgruppen (det privata). Huset ska byggas och ägas av ett gemensamt bolag, Väven i Umeå AB, där Umeå kommun och Balticgruppen äger lika mycket. Men det är ett riskfyllt projekt då huset kommer kosta stora summor att bygga och hyrorna i det kommer bli mycket höga. Det kommer också ligga något avsidet från Umeås absoluta centrum vilket skulle kunnat skapa problem med att hitta villiga hyresgäster. Det problemet har emellertid ”lösts” genom att Umeå kommun har tagit på sig att hyra 15 000 m² av totalt 23 000 m² i 25 år. Om Kulturväven

Det är bara ett i raden av flera mer eller mindre lika absurda förslag för att, som det brukar heta i liknande sammanhang, sätta Umeå på kartan.

blir ett fiasko kommer det vara ett mycket dyrt sådant för kommunen. Balticgruppen kan å sin sida även vid ett totalt fiasko förlita sig på att kommunen kommer betala hyra i 25 år. Om huset däremot blir ett mycket välbesökt hus och, som politikerna hoppas, utökar eller förskjuter Umeås centrum mot älven, så kommer Balticgruppen vara de stora vinnarna då de äger mark och fastigheterna i närheten vars värden då lär stiga kraftigt (Allt åt Alla Umeå (2011), sid 7).

Det tredje påståendet Harvey gör är att medan stadsplanering tidigare handlade om att förändra inom ”territoriet”, går den numera snarare ut på att skapa ”platser”. I det första fallet rör det sig om förändringar som primärt berör det specifika territoriet och dess invånare (ett exempel skulle kunna vara byggandet av en cykelväg). I det senare fallet, i skapandet av platser, handlar det istället om till exempel konstruktionen av ett industriområde eller ett kulturhus vars effekter sträcker sig utöver den specifika platsen där det byggs eller skapas

(Harvey, sid 7–8). Ofta vill städer producera en viss bild av sig själva genom sådana projekt. Umeå är inget undantag. Följande citat från Umeås fördjupningsplan för de centrala stadsdelarna klargör mycket tydligt syftet med Kulturväven:

De offentliga rummen, gatorna, platserna och parkerna betyder mycket för Umeås identitet och attraktivitet. Att ge möjligheter till möten mellan människor är viktigt i stadsplaneringen, liksom att utveckla alla de skönhetsvärden staden besitter, från de stora dragen till detaljer i närmiljön. En vardagsnära och gedigen arkitektur kan bidra till detta. Samtidigt bör utrymme ges för ett antal mer eller mindre spektakulära prestigeprojekt i Umeås centrala delar som sätter fokus på stadens ambitioner att växa och vara Norrlands naturliga huvudstad. (Umeå Kommun (2011a), sid 22)

Kulturväven är alltså ett ”spektakulärt prestigeprojekt” som ”sätter fokus på stadens ambitioner”. Det är inte en byggnad som har Umeås invånare som primär målgrupp, utan målet är att förmedla en bild av Umeå som sträcker sig långt utanför stadens gränser. Utdraget ovan har ändrats från den tidigare icke antagna utställningshandlingen, som publicerades innan beslutet om byggandet av Kulturväven fattades, och det är värt att även citera det avsnittet:

Många städer vill synas genom spektakulära prestigeprojekt såsom konsthallar, arenor och inte minst höga byggnader. Den typen av projekt kan ha betydelse även för Umeås del, men konkurrenskraften i det här avseendet ligger framförallt i hur stadens identitet bevaras och utvecklas. En vardagsnära, välgjord stadsutveckling och arkitektur kan väcka uppmärksamhet på ett djupare plan än prestigeprojekten. (Umeå kommun (2010a), sid 18)

Här är den ”vardagsnära” stadsutvecklingen det centrala, men i den till slut antagna planen är det prestigeprojekten som ges störst betydelse. Att det får heta prestigeprojekt i den antagna planen beror antagligen på att begreppet användes i utställningshandlingen där det i första hand är andra städer det handlar om. Prestigeprojekt är ju endast ett finare ord för skrytbygge. I grunden för båda citaten finns dock tanken att städer i

första hand konkurrerar med varandra.

Kulturvåven är utan tvivel det tydligaste exemplet på prestigeprojekt som idag byggs i Umeå, även om vissa visioner av det planerade badhuset har liknande drag. Men jakten på prestigeprojekt kan också bli helt absurd. Socialdemokraternas lokala starke man tillika Umeås kommunalråd Lennart Holmlund föreslog i september 2011 på sin blogg att en upp till 51 meter hög staty skulle byggas i älven för den nätta summan av 20–30 miljoner. Det bör dock sägas att det verkar som att Holmlund tänkte sig att detta främst skulle bekostas av företag och organisationer, och alltså inte främst av kommunen (Holmlund (2011)). Holmlund motiverar idén med följande ord:

Jag tror att en sådan här attraktion skulle vara mycket värt för Umeå och besöksnäringen och folk skulle strömma till från alla håll och kanter.

För oss mer jordnära tycks uttalandet helt absurt. Men förslaget ligger faktiskt i linje med viljan att marknadsföra Umeå, tillika viljan att locka till sig turister. Det är bara ett i raden av flera mer eller mindre lika absurda förslag för att, som det brukar heta i liknande sammanhang, sätta Umeå på kartan.

Tvåhundrausen på vems bekostnad?

Konkurrenssynen gentemot andra städer är genomgående för den bild av stadsutveckling som kommer fram i de fördjupade översiktsplaner som arbetats fram för Umeå. Att kommunen har som mål att år 2050 vara 200 000 invånare känner nog de flesta Umebor till. Men varför det målet finns är mindre känt. I den fördjupade översiktsplanen för Umeås framtida tillväxtområde motiveras beslutet:

Bakgrunden [till kommunfullmäktigebeslutet att Umeå ska sträva efter att bli 200 000 invånare] är att städer konkurrerar med varandra om resurser för tillväxt. Människor och deras nätverk blir allt mer den centrala tillgången. Befolkningsstatistiken visar att städer som samlar över 100 000 invånare oftare föredras framför mindre städer.

Stark efterfrågan på boende i större städer antyder att dessa erbjuder rikare mångfald, närhet till information, service, infrastruktur och byggnader. Mång-

faldens attraktivitet lockar nya människor att flytta till staden och fler människor ökar köpkraften vilket i sin tur lockar företag att etablera sig.

Företag i täta miljöer får fördelar av en stark marknad, tillgång till specialiserade underleverantörer, konsulter och medarbetare. Större mångfald kan göra staden mindre sårbar och mer anpassningsbar vid förändrade förutsättningar.

Näringslivets sammansättning påverkas även på ett tydligt sätt av stadens storlek. I större städer är andelen privat tjänstenäring samt forsknings- och kunskapsintensiva tjänster betydligt större än i mindre orter, som oftare är inriktade mot primär- och kapitalintensiva näringar.

Större städer har även möjlighet att utveckla ett rikt kulturutbud och växande fastighetsvärden. En spiral av positiva återkopplingar skapas vilket leder till fortsatt regional tillväxt [...].

En bred diskussion om staden är en nödvändig garant mot ensidighet, storskalighet och brist på kvalitet som kan vända tillväxt mot tillbakagång.

Medborgare måste ges möjligheter till dialog, att bli synliggjorda, att få bidra med sina resurser och nätverk samt uttrycka sig professionellt och på fritiden. (Umeå kommun (2011b), sid 15)

Konkurrensen med andra städer är alltså motiveringen till denna strävan efter större befolkning. Att denna konkurrens utgör det fokus kring vilket stadsutvecklingen rör sig beskrivs som en självklar, evig sanning; ”städer konkurrerar med varandra”. Någon diskussion av tidigare stadsplanering som främst utgick från stadsinvårnas behov finns inte. Detta ger skenet av att den stadsutveckling som vi idag bevittnar är en nödvändighet. Men stadsutvecklingen är inte dömd att följa en viss riktning. Vi, som samhälle, kan välja hur vi vill forma staden. Idag ser dock våra politiker inga andra möjligheter för stadens utveckling än att i evig kamp med andra städer kämpa om investeringar och köpstarka konsumenter.

I början av 2012 lät Umeå kommun skicka ut en tidning kallad *Umeå växer* till sina invånare. Innehållet ansluter sig helt till ståndpunkten att kommunen behöver fler invånare. Den inledande texten av Margaretha Alfredsson, samhällsbyggnadsdirektör, och Mikael Öhlund, stadsdirektör och verkställande direktör för de

kommunala bolagen, har den klagande rubriken *En växande stad gagnar alla* (Alfredsson, sid 3). Men om det nu är så att det är bättre att vara fler människor som bor på samma plats, så är det svårt att undvika slutsatsen att det är sämre att vara färre. Mot bakgrund av detta är det ytterst motsägelsefullt att de hävdar att alla vinner på Umeås befolkningstillväxt, "både Umeås invånare och kommunerna runt omkring". För hur har befolkningstillväxten sett ut i Västerbottens län? Sedan 1990 har befolkningstillväxten i Västerbotten varit 3 %, vilket kan jämföras med Sveriges tillväxt på 9,7 %. Av länets kommuner är det endast Vännäs och Umeå kommun som ökat sin befolkning under denna period, Vännäs med under 1 % och Umeå med hela 28 % (Länsstyrelsen). Umeås befolkningstillväxt drivs alltså inte främst genom att locka till sig människor från Sverige i stort, utan genom att dra till sig människor från övriga Västerbotten. Utifrån resonemanget att det är bättre att vara fler så tycks det inte vara fallet att kommunerna runt Umeå är vinnare på Umeås tillväxt, utan snarare att de är förlorarna.

Strategier i en konkurrensutsatt värld

David Harvey pekar ut olika strategier de amerikanska städerna tog till för att konkurrera med varandra och dessa strategier kan också, i varierande grad, ses i Umeå. En av strategierna är att på olika sätt underlätta för investeringar i staden (Harvey, sid 8). Det handlar dels om direkta subventioner till företag (kommuner förväntas till exempel i hög grad locka med färdig infrastruktur, billig mark och "snabba beslutsprocesser" för att inte företagen ska leta sig någon annanstans), dels om att se till att erbjuda företagen eftertraktad arbetskraft.

Den eftertraktade arbetskraften är idag den högtbildade. Bilden som målas upp är att framtidens näringsliv kommer domineras av specifikt kunskapsintensiva företag och att industrin för all framtid, fortsatt kommer gå tillbaka. Denna syn kommer också fram i översiktsplanen där det hävdas att endast "genom avancerade och/eller unika produkter som efterfrågas på en världsmarknad säkras [...] tillväxt och välfärd" (Umeå kommun (1998), sid 53). Umeå har en stor fördel gentemot andra städer när det handlar om att locka till sig högtbildad arbetskraft och det är att ett universitet ligger i staden. Medan andra städer måste locka de högt-

bildade att flytta till dem, så räcker det för Umeå att få dem att inte flytta från Umeå när de är färdigutbildade. Fördelen är dock ingen garanti för att den högutbildade arbetskraften ska stanna kvar och för att få fler nyutexaminerade studenter att stanna så finns det en medveten strävan från politiker och det kommunala fastighets-

Umeås befolkningstillväxt drivs alltså inte främst genom att locka till sig människor från Sverige i stort, utan genom att dra till sig människor från övriga Västerbotten.

bolaget att göra om Ålidhem till en stadsdel som bebos av studenter och ung, högutbildad arbetskraft i ännu högre grad än idag (Allt åt Alla Umeå (2012)).

På samma gång måste allting som anses hota investeringar motverkas. Umeå kommun strävar efter att bli en miljöstad, vilket märks tydligt i både översiktsplanen och fördjupningsplanerna. Men när miljön och investeringar står mot varandra är valet lätt. Att flyget har mycket negativa konsekvenser för miljön är välkänt, detta sägs det dock inget om, med undantaget för buller, i Fördjupningsplanen för Umeås framtida tillväxtområden där flyget diskuteras. Istället kan vi läsa:

Flygplatsens tätortsnära läge ger en mycket stark konkurrensfördel för Umeå och Umeåregionen när det gäller att vara en attraktiv ort för näringsliv och offentliga verksamheter, liksom för vanliga medborgare när de reser.

[...]

Kommunens eget agerande på olika områden bör därför inte undergräva flygplatsens framtid. Den fördel som en tätortsnära flygplats ger måste balanseras med de nackdelar och begränsningar som flygbullret ofrånkomligen medför. Om kommunen långsiktigt vill att flygplatsen ska kunna ligga kvar till

nytta för kommunens och regionens utveckling måste kommunen också underkasta sig viss hänsyn och begränsningar i sin planering. (Umeå kommun (2011b), sid 102)

De vanliga medborgarna är här uppenbarligen lågt prioriterade. Det som detta främst handlar om är att anpassa sig till "näringsliv och offentliga verksamheter". Att diskutera buller går då det kan ses som ett övergående, lokalt problem. Att diskutera flyget utifrån de miljökonsekvenser flyget har på ett globalt plan tycks här bli en omöjlighet. När valet står mellan investeringar och miljö är som sagt valet enkelt. Den linjen blir än tydligare i ett inlägg av Lennart Holmlund på hans blogg där han menar att en minskad flygtrafik på Arlanda helt skulle isolera Norrland (Holmlund (2012)).

Samtidigt som kommunen arbetar aktivt med att underlätta investeringar försöker de öka konsumtionen i Umeå, vilket är en annan av de strategier städer i denna tidsera tar till enligt Harvey (Harvey, sid 9). En ökning av konsumtionen kan ske på främst två sätt. Det ena är genom att locka till sig högstatusjobb. Detta hänger tätt samman med jakten på investeringar och försöken att få attraktiv arbetskraft att stanna i Umeå. Men utifrån denna strategi är inte den högutbildade arbetskraften attraktiv för att de lockar till sig investeringar, utan för att den högutbildade arbetskraften har hög inkomst vilket antas leda till ökad konsumtion. Dock är det ju uppenbarligen så att dessa två sätt att se på de högutbildade, det vill säga som attraktiv arbetskraft och eftertraktade konsument, är två sidor av samma mynt. De sätt staden anpassas till de högutbildade, till exempel genom gentrifieringen² av Ålidhem, är till stora delar detsamma utifrån båda perspektiven.

Umeå har dock främst satsat på den andra huvudsakliga strategin för att öka konsumtionen i staden: turism. I Umeås stadsutveckling är det svårt att undgå att mycket av det som byggs är inriktat mot turister. Inne

2 Gentrifiering: Från engelskans gentry. Begreppet gentrifiering användes för första gången 1964 i en vetenskaplig artikel av den tysk-brittiska sociologen Ruth Glass. På engelska betyder gentry den lägre adeln eller den högre medelklassen, i motsats till högadeln, aristokratin. Tillämpat på dagens standard kan man översätta

gentry till "de välbeställda, rika och nyrika". Gentrifiering innebär en rad renoveringar och rivningar av gamla byggnader, nybyggnationer, stigande hyror och levnadskostnader, en bortträngning av folk som inte har råd att bo kvar, och en inflyttning av mer välbeställda. (från Brand nr 2/2012)

i stadskärnan är tre nya hotell på gång, varav ett byggs ovanpå det nya kulturhuset som nämnts ovan och på så sätt tydliggör att kulturhuset främst byggs för att locka turister. Lennart Holmlunds förespråkande av en staty i älven som turistmagnet har redan nämnts. Turismen har också en viktig plats i de fördjupade översiktsplaner

Inne i stadskärnan är tre nya hotell på gång, varav ett byggs ovanpå det nya kulturhuset som nämnts ovan och på så sätt tydliggör att kulturhuset främst byggs för att locka turister.

som arbetats fram. I fördjupningsplanerna används inte lika ”radikala” förslag som Holmlunds staty, men vissa av förslagen andas ändå en tydlig desperation efter att hitta och framförallt skapa turistmål. I fördjupningen för älvlandskapet ges förslaget att öka möjligheten att i Stornorrforsområdet ”visa upp hur produktionen av elektricitet från Sveriges mest producerande vattenkraftverk sker” (Umeå kommun (2010b), sid 7) för att locka till sig turister. Än mer desperata tycks de vara i fördjupningen för Nydala när en gammal väg med två gamla stenbroar diskuteras;

Hänsyn tas till att detta avsnitt av gamla Kustlandsvägen så att nutidens människor kan uppleva dåtidens resväg. Tänk att Linné 1732 och ryska armén 1809 färdades här! Varför inte göra vägen till en sevärdhet? (Umeå kommun (2012), sid 15)

Självfallet finns det många, mer rimliga förslag för att locka turister. Men att dessa förslag finns med överhuvudtaget visar på vilken vikt som turismen tillskrivs i Umeås nuvarande stadsutveckling.

Ytterligare ett exempel på hur handeln prioriteras är hur biltrafiken behandlas. Biltrafiken i centrum ska minskas av miljöskäl. Det är kopplat dels till att Umeå vill vara en god miljöstad på ett globalt plan, men det är också kopplat till att Umeå på ett lokalt plan har problem med luftkvalitén i centrum. Istället för bil ska människor i Umeå gå, cykla och speciellt använda sig av kollektivtrafiken i större utsträckning än vad de gör idag. De som åker bil till centrum delas i fördjupningarna upp i tre kategorier; boende, anställda och besökare.

Det är bara en av dessa grupper som ska stå för hela minskningen. Då de två förstnämnda grupperna måste ta sig in till centrum (till sitt hem eller sitt arbete), så kan det tyckas som att det är besökarna som ska minska sina resor. Så är det dock inte alls. De som ska minska sina resor till centrum är istället de anställda. Detta kan tyckas väldigt konstigt. Det finns dock skäl till denna strategi. För det första handlar det om att luftkvaliteten i Umeå centrum är som sämst under de timmar då människor åker till och från sina arbeten. En minskning av biltrafiken under just dessa timmar är då av extra vikt. Men det finns också ett annat skäl som i den antagna fördjupningsplanen för Umeås framtida tillväxtområden beskrivs så här:

Genom att flytta ut anställdas parkering kan besöks-parkering i samlade anläggningar skapas utan att ett nettotillskott av trafik tillförs. (Umeå kommun (2011b), sid 47)

Det vill säga; parkeringsplatser som idag används av anställda ska istället användas av besökande. Så en minskad biltrafik i centrum är önskvärd, det är dock de anställda i centrum som ska stå för hela denna minskning, medan besökarnas biltrafik i centrum istället ska öka. Anledningen till denna prioritering handlar självfallet helt om att det i fördjupningsplanerna fokuseras på att underlätta handel och konsumtion i centrum, och att underlätta för besöksparkeringen är ett sådant sätt.

Ytterligare något att lägga märke till, även om det gäller hela det svenska samhället och inte Umeås stadsutveckling specifikt, är hur människor ska fås att åka mer buss. Dels handlar det om ökad turtäthet och att bygga upp ett förtroende för kollektivtrafiksystemet. Stor vikt läggs sedan också vid att parkeringsavgifterna för bilar ska höjas, speciellt i centrum, för att göra kollektivtrafiken till det billigare alternativet. Avgiftsnivåerna ska också anpassas till boende och besökare och missgynna arbetspendlare (Umeå kommun (2011b), sid 48). Det de vill uppnå är, som sagt, att bussen ska vara billigare än bilen. Men vad det inte alls sägs något om är att minska priset på kollektivtrafiken. Detta är ett exempel på en generell trend där avgifter tar skattefinansieringens plats. Medan skatt slår proportionellt mot hur stor plånbok du har, drabbar avgiftssystem de med lägst inkomst hårdare. Genom detta system sker alltså ytterligare en,

om än mycket liten, förskjutning av samhällets resurser från de med lägre inkomst till de med högre.

En sista strategi som används för att vinna fördelar i konkurrensen med andra städer, som Harvey pekar ut, är kampen om statens resurser (Harvey, sid 10). I USA menade Harvey att nya investeringar från staten under 80-talen främst kom genom militärkontrakt. I Sverige är sådana militära kontrakt betydligt färre och även mindre omfattande. Umeå är ju dock en stad som kontinuerligt får stort statligt stöd genom att både universitet och universitetssjukhus är förlagda i staden. Det statliga stödet kan inte direkt ses som nyinvesteringar då både universitetet och sjukhuset funnits i staden i över 40 år. Vad som däremot är ett bra exempel på hur Umeå konkurrerat, och vunnit, en kamp om resurser från mer centrala organ är kulturhuvudstadsåret 2014 där både staten och EU ska stödja Umeå med mångmiljonbelopp. Målet med investeringarna i kulturhuvudstadsåret är inte bara 2014, utan målet är att kulturen ska hänga kvar i Umeå åtminstone fram till år 2050 (Berg, sid 19). Men satsningar för att framhäva staden som kulturell utåt innebär allt som oftast en väldigt stor risk då dessa "bilder" ofta förändras mycket snabbt och nyckfullt. Även om ett kulturhus är byggt så lär det snart behövas ett nytt prestigeprojekt för att inte hamna efter andra städer. Det är inte ens säkert att Umeå över huvudtaget lyckas skapa ett varumärke³ för sig självt som en kulturell stad.

Alternativa vägar in i framtiden

Umeå befinner sig alltså i något av en brytningstid mellan två epoker. De visioner om investeringar och turism som läggs fram i Umeås översiktsplan och tillhörande fördjupningsplaner har nu börjat byggas in i stadens infrastruktur. Till exempel har byggandet av Kulturväven redan startat och kommunen har förbundit sig att hyra större delen av ytan i 25 år. Några projekt ligger

alltså redan i startgroparna medan andra ligger några år framåt. Det finns därför ingen anledning till uppgivenhet, men däremot bör vi känna en av en viss brådska för att kunna påverka stadens utveckling i så stor mån som möjligt. Denna analys har målat upp, och kritiserat, den vision som Umeås kommunpolitiker och tjänstemän har för staden. Men det är endast en vision bland många andra. Att hitta vägar att lyfta upp och förverkliga dessa andra visioner är vår uppgift idag. Frågan är då, som alltid: Vad bör göras?

Ett förslag som lär komma snabbt är att rösta bort de ansvariga politikerna. Men även om val har en viss betydelse ska möjligheten till förändring genom röstning inte överdrivas. För det första är det endast val vart fjärde år (bortsett speciella omständigheter). Partierna är också stabila entiteter vars röstsiffror eller namn på vallistan inte ändras särskilt mycket. Samtidigt så råder det, från Vänsterpartiet till vänster till Moderaterna till höger, samstämmighet i åtminstone vissa av de stora stadsomvandlingsfrågorna (till exempel byggandet av Kulturväven och flyttandet av stadsbiblioteket) vilket gör det än svårare att rösta bort de ansvariga. Men det

Satsningar för att framhäva staden som kulturell utåt innebär allt som oftast en väldigt stor risk då dessa "bilder" ofta förändras mycket snabbt och nyckfullt.

finns också mer strukturella problem i att sätta sin tillit till representanter utsedda vid val. Dels räknar man med att en representant ska kunna förstå och uttrycka ens visioner enbart genom själva valprocessen, vilket självfallet inte är fallet. För det andra bygger den enögda tilltron till valprocessen på att politiker enbart skulle

3 Marknadsföring av städer, så kallad *city branding*, är ett vida utspritt fenomen idag. När städer förväntas konkurrera på samma premisser som företag blir varumärkesskapande även för städerna allt viktigare. Tanken med ett varumärke är att skapa en samlad bild av stadens produktiva intentioner i förhållande till kunder och investerare. Dessa varumärken kretsar allt som oftast kring någon form av kunskapsproduktion; IT-staden, kunskapsstaden, kulturstaden,

forskningsstaden och så vidare. Till detta kan vi även se hur specifika utmärkelser; Årets IT-kommun, Kulturhuvudstad i EU och liknande, fungerar som ett slags erkännande och stärkande av det valda varumärket. Funktionen liknar hur till exempel företag försöker utmärka sig genom KRAV-märkningar och en hel rad andra erkännanden inom personalpolitik, miljöarbete, humanitära insatser.

utsättas för påtryckningar av olika slag vid val. Detta stämmer självklart inte och ett talande exempel på detta är Balticgruppens ägare Krister Olssons hot om att sluta investera i Umeå om inte Vänsterpartiet slutade motarbeta honom när de kom till makten efter senaste valet (Fredriksson). Att försöka påverka genom att rösta i de

Att försöka påverka genom att rösta i de kommunala valen kan endast vara en partiell lösning, om ens det.

kommunala valen kan därför endast vara en partiell lösning, om ens det.

En annan idé är att sätta samman en alternativ vision och lägga upp som motvision till de officiella planer som finns. På detta sätt visar man också att det inte enbart finns en väg framåt, utan flera. Att göra lika omfattande visioner som kommunens blir dock mycket svårt då många timmars arbete ligger nedlagt i planerna. Det blir också svårt att hitta ett forum där en mängd av Umebor kan uttrycka sin mening och även om ett sådant forum hittas så uppkommer frågan om hur de ska sammansättas till en vision. Kanske ska de inte ens sammansättas utan vara ett myller av visioner? Men om de är ett myller så kommer de som enbart visioner att sakna kraft att ändra stadens utveckling, även om de fortfarande kan visa på alternativ till ”den enda vägens utveckling”.

En väg som tycks mer fruktbar är att protestera mot olika konkreta försämringar av Umeås stadsmiljö (och gärna då också binda samman det med Umeås generella utveckling). Ett exempel på detta är de protester som skedde mot beslutet om att flytta stadsbiblioteket. Flytten av stadsbiblioteket är ett tydligt exempel på hur det allmänna⁴ får ge vika för det privata och handeln i Umeå centrum. Protesterna mot flytten var därför både

4 Ofta används en förenklad schematisk uppdelning där ägande, förvaltning och produktion bara kan ske inom två poler; det offentliga och det privata. Det förstnämnda representerar här en statlig form (vilket i praktiken även kan innebära kommunal, regional osv) medan det andra representerar en privat form. Vi menar att detta skymmer förekomsten av en tredje form; det gemensamma – det vill säga en form som förvaltas gemensamt, direkt av brukarna vilken vi

en protest mot just stadsbibliotekets flytt, men även mot det allmännas utträngning från centrum. Genom de protester som var kom frågan att diskuteras i medier och på insändarsidor i den lokala pressen. Politiker, och tjänstemän, sattes under stort tryck och var tvungna att förklara sig. Ytterligare en aktör, utöver de näringslivsorganisationer som förordade flytt (se Allt åt Alla Umeå (2011), sid 5), kom alltså in och blev en maktfaktor politikerna var tvungna att ta i beaktande. Att lokala protester har betydelse menar också Harvey då han pekar på att entreprenörintressen under början av 1970-talet ofta fick ge vika för de mängder av lokala protestgrupper som fanns (Harvey, sid 7). Att protestera mot försämringar är viktigt och har en stor påverkan på politiker. Men detta leder i bästa fall bara till att politikerna måste backa och att försämringarna inte genomförs. Det är mycket sällan motstånd av detta slag leder till att försämringarna förbyts mot förbättringar istället. Så fastän dessa protester utan tvekan är viktiga, bär de inte hela lösningen.

De visioner människor har om hur de vill leva och bo har ofta sin utgångspunkt på de gator och i de kvarter där de bor; en lekpark för barnen, upprustade lägenheter, en gemensam trädgård, en gratis cykelverkstad, lägre hyra. Detta är visioner om förbättringar i vardagen som många människor bär på. Dessa får sällan plats i kommunens övergripande planer för Umeås framtid, men är så mycket mer konkreta för människor där de bor. Vi måste hitta vägar att ge liv och skapa praktiker åt detta myller av visioner som ständigt genomströmmar staden. Som enskild kan man självfallet vända sig till kommunen och be om hjälp, till exempel med att laga en sönderfallande cykelväg. Men ofta får den enskilde inget gehör. Det är istället tillsammans med våra grannar och andra människor som bor i vår närhet som vi har störst chans att förverkliga våra visioner. När vi börjar prata med våra grannar om våra problem och

våra visioner kommer vi hitta människor med samma problem och samma visioner (och självfallet andra problem och andra visioner). Kanske är ni flera som vill ha en trädgård? Prata ihop er och hitta sätt att skaffa er en trädgård! Har ni kanske alla samma problem med nedslitna lägenheter? Gå tillsammans i en grupp och

Detta är visioner om förbättringar i vardagen som många människor bär på. Dessa får sällan plats i kommunens övergripande planer för Umeås framtid.

ställ krav på hyresvärderna att rusta upp! De saker som en person kan göra, till exempel att be kommunen laga en sönderfallande cykelväg, får också mycket större kraft om en grupp av människor gör det tillsammans. När vi lärt oss göra saker tillsammans igen kommer fler och fler visioner ta form.

När så fler och fler grannkvarter börjar göra saker kommer det finnas möjlighet att länka samman dessa olika grupper för att förverkliga större och större visioner. Men låt oss inte hasta iväg för mycket. Vi börjar i det lilla, med det vi känner till. Gata för gata, kvarter för kvarter skapar vi den stad vi vill ha!

i Sverige historiskt benämnt som *allmänningar* [the commons]. När vi pratar om hur det "det allmänna" trängs undan i dagens stadsplanering syftar vi till att fånga såväl den gemensamma som den offentliga dimensionen i samma andemening. Vad som trängs bort är alltså såväl offentliga institutioner (som bibliotek, ungdomsgårdar, kommunalt ägda hyresrätter) som gemensamma platser och sociala rela-

tioner bortom statens kontroll. Just Umeå stadsbibliotek har tidigare framhåvts som innehavare av båda dessa dimensioner; dels genom faktumet att det är en offentligt ägd institution, men även genom att den kommunikation som sker där, det sätt som vi gemensamt använder platsen, tillför den en dimension av det gemensamma.

Referenser

- Alfredsson, Margaretha och Öhlund, Mikael (2012). En växande stad gagnar alla. Umeå växer. Mars.
- Allt åt Alla Umeå (2011). ”Detta hus skall inte bli någon jävla galleria!”; Om bakgrunden till och motståndet mot flytten av stadsbiblioteket i Umeå.
- Allt åt Alla Umeå (2012). Omvandlingen av stadsdelen Ålidhem. <http://alltatalla.com/umea/omvandlingen-av-alidhem>
- Berg, Kari (2012). Umeå 2014; QLTR synar kulturhuvudstadsåret. QLTR. Nummer 1 2012.
- Fredriksson, Owe (2010). Vänsterpartiets ökade makt får Balticgruppen att tveka. Västerbottens-Kuriren. 15 oktober. http://site.vk.se/blaljus_artikel.jsp?article=385842
- Harvey, David (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. Geografiska annaler: Series B, Human geography. Vol. 71, No. 1, 3–17.
- Holmlund, Lennart (2011). Jag tar en repris, och det handlar om hur vi tar nya tag. <http://blogg.vk.se/lennart-holmlund-kommunalrad/2011/09/24/jag-tar-en-reprisoch-det-handlar-om-hur-vi-tar-nya-tag-297417>.
- Holmlund, Lennart (2012). Ta inte död på Arlanda vi är i behov av att inte isoleras i Norrland. <http://blogg.vk.se/lennart-holmlund-kommunalrad/2012/01/04/ta-inte-dod-pa-arlanda-vi-ar-i-behov-av-att-inte-isoleras-i-norrland-509465>.
- Länsstyrelsen (2012). Befolkning i Västerbottens län. <http://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/planeringsunderlag/befolkning/Pages/default.aspx>
- Umeå kommun (1998). Öpl 98; För en hållbar utveckling.
- Umeå kommun (2010a). Översiktsplan Umeå kommun; Fördjupning för de centrala stadsdelarna. Samrådshandling juli 2010.
- Umeå kommun (2010b). Översiktsplan Umeå kommun; Fördjupning för älvlandskapet med miljökonsekvensbeskrivning MKB. Utställningshandling, 2010.
- Umeå kommun (2011a). Översiktsplan Umeå kommun; Fördjupning för de centrala stadsdelarna. Antagen av kommunfullmäktige 29 augusti 2011.
- Umeå kommun (2011b). Översiktsplan Umeå kommun; Fördjupning för Umeå, Umeås framtida tillväxtområden. Antagandehandling augusti 2011.
- Umeå kommun (2012). Översiktsplan Umeå kommun; Fördjupning för Nydala med miljökonsekvensbeskrivning MKB. Utställningshandling maj 2012.

Allt åt Alla Umeå